

БІЛОРУСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КОМІСАРІАТ В ОДЕСІ (1918 – 1919 РР.)

У статті розглядається діяльність Білоруського національного комісаріату в Одесі впродовж 1918-1919 років як дипломатичного представництва Білоруської Народної Республіки.

Ключові слова: дипломатичне представництво, консульський відділ.

У багатомісячній історії українського та білоруського народів є багато цікавого та повчального. Не є винятком період національних революцій 1917–1922 років. Період справжнього торжества національної ідеї і водночас період глибоких розчарувань, руйнівних та непоправних помилок.

При порівняльному аналізі політичної та соціальної ситуацій кінця другого десятиріччя ХХ століття в Україні та Білорусі можна віднайти аналогічні причини як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру, що не дозволили здійснити ідею національно-державного будівництва. По-перше, давалися взнаки тривала денационалізація, національна незрілість громадянства, перманентні війни та окупації, економічний хаос, викликаний Першою світовою війною; несприятлива світова геополітика, слабкість національних еліт в об'єднавчому процесі під гаслом незалежності. По-друге, як в Україні, так і Білорусі, де в національно-визвольному русі домінували соціалістичні елементи, не знайшлося впливової політичної сили, котра б завчасно «зійшла» із «соціалістичного потягу» та оголосила б своєю головною метою створення незалежної держави на широкому соціальному ґрунті, уникаючи другорядних внутрішніх суперечностей навколо шляхів та методів трансформації громадянства.

Природно постають питання про вміння національних еліт прогнозувати розвиток політичної ситуації, про їхню здатність утримувати останню відповідно до власного «сценарію» для реалізації бажаних стратегічних завдань, про їхню політичну «гнучкість» в обраних тактиці та стратегії. І, безумовно, це тільки незначна частина проблем, які постають перед теперішніми дослідниками при вивченні даної проблематики. Що ж стосується інших аспектів діяльності УНР та БНР, то потрібно відзначити, зокрема, слабо опрацьоване питання дипломатичних зносин цих двох держав. Про це йтиметься в даній публікації.

Створення Білоруського національного комісаріату, Білнацкому, як одного з консульських відділів БНР, починається з постанови Білоруської національної ради м.Одеси, датованої 25 березня 1918 року. Зауважимо: саме цього дня у Мінську Третьою Уставною грамотою було проголошено Білоруську Народну Республіку. Керівництво молодій БНР розуміло, що для визнання проголошеної державності потрібно стати повноправним суб'єктом міжнародної політики. Тому було розгорнуто активну дипломатичну роботу.

25 березня 1918 року білоруським керівництвом було сформовано та спрямовано до Києва спеціальну дипломатичну місію на чолі з Олександром Цвікевичем. На місію покладалося завдання провести переговори із зацікавленими сторонами про перегляд умов Брестського мирного договору та домогтися визнання Білоруської Народної Республіки. З перших днів перебування в Києві членам місії вдалося не тільки зустрітися з головою Української Центральної Ради й водночас першим президентом УНР М.Грушевським та міністром закордонних справ УНР О.Любинським, а й заручитися їх підтримкою. Результатом роботи дипломатичної місії була згода українського керівництва, з одного боку, на створення білоруської Військової комісії, яка формуватиме національні військові частини на українській території. А з іншого, – на створення в Києві двох громадських організацій: «Товариства україно - білоруського зближення» та «Білоруського комітету допомоги жертвам війни» [1].

Фактично Україна ставала першою державою, яка де-факто визнавала БНР. Тому в червні 1918 року дипломат А.Квасницький був призначений українським консулом у Мінську, а 16 червня 1918 року дипломат П.Тремпович очолив Білоруське консульство в Києві. Принагідно зазначимо: саме П.Тремповичу та його колегам довелося протягом всього 1918 року врегульовувати одне з вагомих питань у взаємостосунках між БНР та УНР, питання встановлення білорусько-українського кордону, тоді як на Білоруське консульство в Одесі, що впродовж 1918 – 1919 років було розташоване за адресою «вул. Тираспільська, буд. 20», покладалося завдання «захисту прав й національних інтересів, як таких» [2, арк. 22-23]. У його компетенції зазвичай залишалася видача паспортів, віз; ведення актів громадянського стану,

.....
здійснення нотаріальних функцій, легалізація документів в цілому.

У штаті консульства перебувало 9 осіб: консул (С. Некрашевич), його заступник, державний службовець для доручень, секретар, п'ять канцеляристів. З огляду на документальні свідчення, службові функції консула оцінювалися в 900 тогочасних українських карбованців; заступник консула отримував платню в розмірі 800 українських карбованців; службовець для доручень – 700 українських карбованців. Розмір заробітної платні канцеляристів був значно меншим: діловод і кур'єр отримували по 400 українських карбованців щомісячно; заступник діловода та друкарка – 300 карбованців, охоронець – 180 карбованців [2, арк. 23].

На канцелярські витрати Білпацком щомісячно виокремлював зі свого кошторису 2 500 карбованців: поштові витрати «оцінювалися» в 200 карбованців; купівля реєстраційних бланків, книг й «мит» за реєстрацію становили – 500 карбованців; на придбання ручок, чорнил, олівців, гумок і паперу виділялося 300 карбованців, тоді як обслуговування двох друкарських машинок складало 1 500 карбованців.

Оренда будинку з п'яти кімнат становила 1 500 карбованців щомісячно, а ось плата за опалення, електроенергію та прибирання «дорівнювала» 250 карбованцям.

На відрядження робітників консульського відділу призначалося 200 карбованців, а їх проїзд по місту в справах – 100 карбованців. І нарешті, на утримання філій Комісаріату в Катеринославі, Херсоні та Мелітополі надавалося 3 000 карбованців, а на непередбачувані витрати – 1 500 карбованців. Отже, повний місячний кошторис консульства становив 17 630 карбованців [2, арк. 24].

Загалом за весь час функціонування, з березня 1918 року по квітень 1919 року, білоруське дипломатичне представництво «провело» через свою канцелярію понад 2 000 різноманітних документів та справ.

Фінансування Білпацкому здійснював уряд УНР. Білоруська національна рада міста Одеси на своєму засіданні 26 березня 1918 року вважала за доцільне звернутися з проханням грошової позики до українського керівництва. Позика прохалася за рахунок загального боргу БНР й переслідувала мету сприяти плідній роботі установи.

Робочими годинами в закладі було визначено час з 09:00 до 18:00 з перервою на обід з 13:00 до 14:00; а вихідними днями – субота та неділя.

Свою безпосередню роботу Білпацком виконував у досить важких умовах.

Після перемоги в Першій світовій війні Антанта висадила військовий (французький) десант в Одесі з метою зупинити просування «червоних», які після анулювання умов Брестського мирного договору впевнено просувалися на захід та південь, й спробувати навести порядок в регіоні. Перед французами постала дилема: з ким конкретно мати справу? З урядами нових держав, що виникли на уламках колишньої Російської імперії чи з білогвардійцями генералів Денікіна, Юденича, Врангеля, Колчака, котрі воювали «за єдину та неподільну Росію»?

Українські історики зазвичай стверджують, що держави Антанти підтримували білогвардійців, тоді як до України, Білорусі та інших самостійних республік вони ставилися вороже. Насправді не все є однозначним. Наприклад, головнокомандувач Добровольчої армії генерал А.Денікін згадував, як французи заборонили на нетривалий час друк газети Південноросійського національного центру, тоді як з легкої руки Фрайденберга (начальника штабу експедиційного корпусу Антанти) в Одесі почала видаватися яскрава та ворожа Добровольчій армії газета «Нові шляхи» [3].

Командувач французькими військами на Сході Європи генерал Бертелем взагалі вважав білогвардійців досить реакційними та зазначав, що було б набагато краще, якби місцевий уряд складався з «робочих сорочок». Ось тому французи вели переговори не тільки з Білою гвардією, але й з керівництвом новостворених Української Народної Республіки, Білоруської Народної Республіки, Кубанської Народної Республіки, Великого Війська Донського.

Делегації цих країн прибули у лютому 1919 року до Одеси та підписали з представниками Антанти меморандум щодо співпраці в боротьбі з більшовиками.

На нашу думку, підписання такої офіційної угоди – стратегічно-тактичний розрахунок з боку України та Білорусі. І ось чому. У меморандумі зазначалося, що сторони є прихильниками розбудови колишньої імперії на федеративних принципах (виділення наше – О.З.). Проте після більшовицького перевороту виникли перешкоди для створення так званої «федерації зверху». На думку сторін, зокрема України й Білорусі, країни із зразковим федеративним устроєм, такі, наприклад, як Швейцарія та США, прийшли до федерації саме шляхом «знизу», тобто шляхом

Наукові записки

.....
добровільного об'єднання кантонів та штатів. Тому представники України, Білорусі, Кубані та Дону констатують необхідність утворення власних держав і просять допомоги в Антанти. При цьому вони наголошують: відразу після повалення більшовизму та анархізму населення кожної з цих держав буде вирішувати чи варто об'єднуватися знову на федеративних засадах (виділення наше –О.З.). А поки що увага усіх сторін має бути звернена на створення боєздатної армії.

Білорусь, яка до цього часу практично не мала добре укомплектованого війська (за винятком окремих загонів генерала Станіслава Булак – Булаховіча, котрі після лютого 1918 року долучилися до лав червоноармійців) «взялася» негайно до роботи. Вже 2 травня 1918 року в протоколі за № 18 засідання Одеського комісаріату зазначалося: «Слушали: 1) Об исходатайствовании 10.000 рублей для выдачи пособий офицерам, уезжающим на Белоруссию. Постановили: 1) По означенному вопросу разбудить ходатайство перед уездным (повитовым) Комендантом. Комиссар Трофимов. Секретарь Печёнкин» [4, с.17].

Перед офіцерами, які виїздили на Батьківщину, стояло завдання віднайти якомога більше «бажаючих», котрі б зі зброєю в руках боронили незалежність. У цілому, розбудова білоруських боєздатних частин проходила мляво. Давалася взнаки соціальна незрілість населення країни. Ситуація ускладнювалася і тією обставиною, що для самої Білорусі дуже погіршилася геополітична ситуація.

Ще влітку 1918 року німецька газета «Kölne Zeitung» проінформувала світову громадськість про пропозицію Радянського керівництва у формі побажання щодо того, аби Німеччина не визнавала нових держав, які могли бути проголошені на території колишньої Російської імперії, за винятком вже визнаних. Статс-секретар закордонних справ Хінце на нараді з представниками німецьких партій оголосив, що вважає умови Брестського мирного договору беззаперечною основою політики країни на Сході. Така позиція німецького керівництва знайшла логічне продовження. 27 серпня 1918 року Німеччина та Радянська Росія уклали Додатковий договір. Четвертий параграф цього договору підкреслював, що Німеччина не буде втручатися у взаємовідносини між Радянською Росією та БНР. Крім того, вона зобов'язувалася вивести свої війська на схід від річки Березина.[5, с. 30-36]

Зауважимо, в серпні 1918 року Білнацком працював у звичному робочому режимі. Так 6 серпня 1918 року ним надіслано до Народного Секретаріату БНР робочу депешу:

Белорусский национальный комиссариат в Одессе

Августа 6 дня, 1918 г.

№ 373

Одесса, Тираспольская, 20

Получено 24 августа 1918 г.

ВХ № 509

Народный Секретариат БНР

В Народный Секретариат Белорусской Народной Республики

Работа Белорусского Национального Комиссариата за истекший месяц. Равно как и за предыдущие месяцы, может характеризоваться, как работа государственного характера, и как работа местной белорусской общины....

Согласно представленному Народным Секретариатом праву, Национальная рада два раза рассматривала вопрос о выборе консула. На пост консула выдвинуты следующие кандидатуры: Некрашевич – местный белорусский деятель; Карташов – бывший председатель Витебской губернской земской управы; Трофимов и Балицкий – местные белорусские деятели. Окончательные выборы назначены на 10 августа[6, с. 31].

На осінь 1919 року формування білоруських боєздатних загонів захлинулося. Під «прапором Пагоня» вдалося зібрати лише 40 тисяч осіб. БНР так і не змогла домогтися міжнародного визнання.

По-перше, давалося взнаки те, що незалежна Білорусь не знайшла реальних й виважених шляхів порозумітися як з Німеччиною, так і з Радянською Росією.

Спроби знайти спільну мову з Німеччиною були здійснені 20 жовтня 1918 року та 24 листопада 1918 року. Проте білоруські дипломати вкотре переконалися в тому, що «німецький» політичний курс залишився попереднім.

У листопаді того ж 1918 року не принесли бажаних результатів діячам БНР й переговори з Радянською Росією. Т.Гриб і Й.Сталін відстоювали діаметрально протилежні позиції.

По-друге, без відповіді залишилося й звернення білорусів до президента США

В. Вільсона від 20 жовтня 1918 року, в якому Рада БНР просила «врятувати беззахисну Білорусь».

По-третє, 22 листопада 1918 року зазнало реорганізації саме керівництво БНР. Місце Народного Секретаріату заступила Рада міністрів на чолі з А.Луцкевичем.

Восени та взимку 1918 – 1919 років ситуація в Україні також була не з кращих. У грудні 1918 року на зміну гетьманському режиму П.Скоропадського прийшла Директорія. Акт Злуки продемонстрував проблематичність перспективи існування УНР та ЗУНР. На Східну Галичину в котрій раз претендувала Польща. Водночас на території України вже точилася запекла боротьба протилежних сил за владу. Про підтримку Рад оголосила одна з найбільших повстанських груп отамана М.Григор'єва. На бік більшовиків перейшли загони Н.Махна та Дніпровська дивізія під командуванням отамана Д.Терпила (Зеленого). У С.Петлюри залишалися на той час тільки Запорізький корпус на чолі з отаманом П.Болбочаном та корпус Січових стрільців Є.Коновальця. Серед самих керівників УНР почалися суперечки щодо лінії поведінки, яка склалася. Врешті-решт гору взяли ті, хто прагнув війни з Радянською Росією при опорі на країни Антанти. Переговори з останньою Директорія розпочала у Вінниці, куди переїхала у лютому 1919 року під тиском більшовицьких військ. В обмін на підтримку союзники висунули ультимативні вимоги: 1) Усунути від влади в Україні соціалістичні партії та їх представників. (За таких умов Винниченко змушений був подати у відставку; склав свої повноваження і Чехівський, а сам Петлюра вийшов з партії соціалістів-демократів, щоб покласти на себе обов'язки голови Директорії). 2) Передати союзникам контроль над фінансами УНР та українськими залізницями. 3) Підпорядкувати українську армію французьким інструкторам. 4) Розв'язати аграрну проблему шляхом надання великим землевласникам компенсаційних виплат. Натомість українцям дозволялося взяти участь в роботі Паризької мирної конференції та отримати у своє розпорядження Чорноморський флот.

Навіть за таких обставин, коли фактично йшлося про французький протекторат над Україною, Білناقком здійснив чергову спробу розіграти «білоруську карту». У січні 1919 року генерал Бертелем отримує від «одеських білорусів» такого листа: (оригінал якого був написаний французькою мовою, дублікат – білоруською. - О.З.)

Беларускі Нацыянальны Камісаріят у Адэсе

13 студзеня 1919 г.

Адэса, Тираспольская, 20

Гэнэралу Бэрталё, Галаўнакамандуючаму Саюзнымі Арміямі на Поўдні Расеі

Гэнэрал!

Я Вас вітаю ад імя Нацыянальнага Цэнтру Беларусі, як Галаўнакамандуючаму Саюзнымі Сіламі на Поўдні Расеі, якія прыносяць нам ня колькі надзею, але я-б сказаў, пэвнасьць хуткага званьнення ад гвалту бальшавікоў, якія ў працягу больш як 15 месяцаў зьнішчаюць наш край. Беларускі Нацыянальны Цэнтр, сфармаваны з большасьці грамадзкіх і нацыянальных арганізацыяў Беларусі, узяў на сябе ў гэты цяжкі млімант фармаваньне тутэйшага уряду, таксама і арганізацыю Беларускай Арміі (Заходняя Армія), маючую на мэце як і Ахвотніцкая Армія, змаганьне з бальшавікамі. Я лічу абсалютна патрэбным пазнаёміць Вас з нашымі мэтамі і працай, з цьвёрдай пэвнасьцю, што Вы не адмовіце ў Вашай дапамозе, гэтак каштоўнай у момент агульнага хаосу ў Расеі.

Беларусь складаецца з шасьці губэрніяў былой Расейскай Імпэрыі: Горадзенскай, Віленскай, Менскай, Вітэбскай, Магілёўскай і Смаленскай (апошняя колькі частка). Гэтыя губэрніі, з насяленьнем каля 10,000.000 амаль што цалком (каля 2/3) заняты бальшавікамі, якія ўсе захопліваюць нашы родныя землі, у надзеі аб'яднаньня з падобнымі сабе ў Нямеччыне. Апрача грубункаў, зьдзекаў і іншых эксцэсаў, гэты Рух нам здаецца яшчэ больш небясьпечным дзеля таго, што мы бачым фатальныя наступствы магчымага аб'яднаньня бальшавікоў расейскіх з бальшавікамі нямецкімі і, жадаючы папярэдзіць выкананьне гэтага адважнага проекту, мы, як адзін, кіруемся да прыняцьця найхутчэйшых захадаў.

Беларусь, адзеленая Ўкраінай ад прыязных сілаў Ахвотніцкай Арміі, зусім адрэзана ў сваім змаганьні з бальшавіцкімі бандамі, якія яе зьнішчаюць. Аднак, жменька людзей, каля 5-6 тысячаў, арганізаваных і ўзброеных Цэнтральным Горадзенскім Камітэтам грамадзкіх арганізацыяў, яшчэ змагаецца з ворагам усіх правоў. Мы жадаемо Прісьці ім. на дапамогу, і вось дизеля чаго мы пачалі пад высокім загадам французскай арміі ў Адэсе фармаваньне беларускіх збройных сілаў, маючы на ўвазе прысутнасьць тутука некаторага ліку ўцекачоў з Бацькаўшчыны. Галаўнакамандуючы Ахвотніцкай Арміяй, гэнэрал Денікін, назначаю

камандуючым Заходняй Арміяй гэнэрала Альфатэра, які прыехаў у Адэсу дизеля фармаваньня сваёй арміі. Ведаючы, што без магутнай дапамогі Францыі, мы ня здолеем ніколі прыйсьці да канца гэтай цяжкай задачы, якая належана на нас нашымі абавязкамі ў адносінах да будучай адбудаваанай Расеі, цяпер-жа кіраванай незаконнай уладай і ў адносінах да Беларусі, як яе аўтаномнай часткі, я, ад імя Нацыянальнага Цэнтру Беларусі, зварочваюся да Вас, Гэнэрал, і выкладаю вам тое, да чаго ён імкнецца ў сучасны момэнт:

Ваша дапамога, перад тым, як абысьці магчымыя перешкоды пры фармаваньні ў Адэсе Беларускай арміі (заводняй);

Безакладны аванс патрэбных сродкаў на фармаваньне заходняй арміі згодна каштарысаў, якія Вам будуць прадстаўлены;

Аружжа і патрэбныя матэрыялы для заходняй арміі;

Арганізацыя транспарту гэтых войскаў на Беларусь, дзе 40 тысяч чалавек будуць у гатоўнасцы стаць у яе шэрагі;

Дапамога Францыі ў тым, каб Польшча дазволіла нашым войскам арганізаваць на польскай тэрыторыі базу;

Рэальная дапамога французскіх войскаў, якія ў невялікім ліку павінны юць разьмешчаны ў нашай арміі, каб паказаць беларускаму народу сілу нашага аб'яднаньня.

За старшыню Нацыянальнага Беларускага Цэнтру, віцэ –Старшыня С.Некрасевіч

Агульны Сэкретар Б.Ігнацьеў [6,с28]

На жаль, адпаведзі на яго «одесити» не дочекаліся, што пояснювалася декількома прычынамі. По-першае, більшовікі та анархісты вельмі не толькі потужную агітацыю сярод французскіх морякаў, але й відстрэлівалі астатніх. Внаслідок гэтага французскія салдаты проста відмовляліся воюваці. По-друге, французам довелася рахуваціся й з тую абставіною, што вжэ на кінец лютого 1919 року у Петлюры фактычна не залишалося вйська. Армія УНР із 100 тысяч воякаў зменшылася да 25 тысяч. Украйньскэ вйськэ розбігалася «по домівкам» або пераходило на бйк «червоних». По-третэ, спроба французького десанту порозуміціся з бйлогвардййцямй теж зазнала паразкй. Як відзначав згодом у еміграціі Арнольд Марголін, одйн із членів украйньскої делегаціі під час підпйсаннй меморандуму з Антантою в лютому 1919 року: «Падіннй Колчака, Денікіна, Юденича та Врангеля вйразно засвідчыло Антанті безрезультатнйсть загальноросйських лозунгів» [3]. Тому на початку квйтнй того ж такй 1919 року вйська Антанты булі евакуйованй з Одесй.

Квітень 1919 року – рубіжна дата в історіі Одеського Бйлнацкому. Жоднйх данйх щодо подальшої його работй не зафіксовано.

Отже, підсумовуючы зазначене вйще, вкотре переконуємося: «бйлоруськйй човен», простууючы тым же політйчнйм фарватером незалежностй, якйм користувалйся й украйньці, зачепыв мйны та потонув. Бйлорусь в 1918 - 1919 роках так і не стала повноправнйм суб'єктом мйжнароднйх відносйн.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Мазец В.Г. Геополітйческэ аспекты становленнй белорусскої государтвенностй в конце 1917 – 1918 гг. [Електроннй ресурс] Советскйе исследованнй. Взгляд із XXI века. // Режым доступу: <http://www.soviethistory.ru/histpace/a-13.html>
2. ЦДАВОВ Украйны – Ф. 2592 – Оп.1. – Спр. 20.
3. Шурхало Д. 90 лет назад в Одессе решалй, как обустроить Россйю. [Електроннй ресурс] Gazeta.ua 12 травнй 2010 року // Режым доступу: <http://gazeta.ua/index.php?id=283861&lang=ru>
4. За дзяржаўную незалежнасць БЕЛАРУСІ. (For National Independence Of Byelorussia). Дакументы і матэрыялы сабраннй і падрыхтаваннй для публікаціі І.Касяком, прагледжаннй і апрабаваннй для друку камісіяй Беларускай Цэнтральнай Рады пад кіраўнйцтвам праф. Р.Астроўскага. – Выданье Беларускай Цэнтральнай Рады. – Лёндан, 1960. – Printed in Great Britain «Ukrainian publishers Ltd.» – С. 17.
5. Мірановіч Я. Навейшая гісторыя Беларусі. – Ministerstwo Kultury I Sztuki RP. – Беласток, 1999. – С. 30 – 36.
6. За дзяржаўную незалежнасць БЕЛАРУСІ. (For National Independence Of Byelorussia). Дакументы і матэрыялы сабраннй і падрыхтаваннй для публікаціі І.Касяком, прагледжаннй і апрабаваннй для друку камісіяй Беларускай Цэнтральнай Рады пад кіраўнйцтвам праф. Р.Астроўскага. – Выданье Беларускай Цэнтральнай Рады. – Лёндан, 1960. – Printed in Great Britain «Ukrainian publishers Ltd.» - С. 21.

Зубко О. БЕЛОРУССКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОММИСАРИАТ В ОДЕССЕ (1918 - 1919 ГГ.)

В статье рассматривается деятельность Белорусского национального комиссариата в Одессе в 1918 – 1919 годах – одного из консульских учреждений Белорусской Народной Республики.

Ключевые слова: дипломатическое учреждение, консульский отдел.

Zybko O. BELARUSIAN NACTSYIONALNOGO COMMISARIAT IN ODESSA (1918 – 1919)

Article deals activities of the Belarusian nactsyionalnogo Commisariat in Odessa - Consular Section of Belarussian National Republic in 1918-1919.

Key words: legations, Consular Section.

УДК 94 (477) «1918/1920»:336

В.А. Іващенко

**ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДИРЕКТОРІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ
(ВЕРЕСЕНЬ 1918 – ЛИСТОПАД 1920 РР.)**

У представленій праці автор торкається питання податкової політики в українському селі. У статті розкривається механізм нарахування та стягнення податків в українському селі.

Ключові слова: Рада міністрів, податкова політика, українське село.

Економічне процвітання будь-якої держави не можливе без виваженої й продуманої податкової політики. Тому здобутий історичний досвід є важливим у вдосконаленні податкової системи сучасної України. Українські та зарубіжні науковці періодично зверталися до даної тематики [1; 11]. Однак окремого дослідження з податкової політики Директорії УНР в українському селі поки що не має. Цим і зумовлюється актуальність обраної нами тематики.

Автор статті ставить за мету висвітлити податкову політику Директорії УНР в українському селі у вересні 1919 – листопаді 1920 рр. Об'єктом вивчення є внутрішньо-економічна діяльність урядів УНР часів Директорії, предметом – податкова політика в українському селі.

Восени 1919 р. внутрішня соціально-економічна та суспільно-політична ситуація для Директорії УНР різко загострилася. Насамперед скоротилася територія, на яку поширювалася чинність влади Директорії; по-друге, армія УНР зазнавала поразок від Червоної Армії та Збройних сил Півдня Росії; по-третє, 15 листопада 1919 р. за кордон виїхали А. Макаренко та Ф. Швець. Все це засвідчувало, що лідери Директорії практично не контролювали ситуацію. За таких умов не доводиться говорити про виважену державну податкову політику на селі.

На фоні зазначених вище негараздів розпочалися деморалізація Армії УНР, її солдати незаконні реквізиції сприймали як легітимний шлях продовольчого самозабезпечення [11, 358 – 359]. Реквізиції військових підривали авторитет української влади в очах селянства. Органи місцевої влади розуміли це як ніхто, бо вони безпосередньо контактували з селянами. Так у доповіді Ямпільської повітової земельної управи йшлося про те, що «останні події, а також реквізиції, котрих допускається військова влада в останній час, а особливо галицькі частини, котрі населення все-таки вважає австрійцями, дуже нервово відбивається на поглядах селянства до влади» [4, арк. 329]. Існувала і проблема реквізицій хліба польськими військовими, які діяли в інтересах попередніх власників. Так 23 серпня 1919 р., за згодою власниці маєтку Демковець, спадкоємниці Новацького, 12 польських жовнірів реквізували близько 200 пуд. збіжжя на потреби польської армії [4, арк. 149]. Подібні випадки траплялись і в інших повітах та волостях. Бувало, що за невиконання наказів польської армії селян катували, а іноді навіть розстрілювали [4, арк. 171]. Саме на прилеглих до кордону територіях випадки реквізицій і конфіскацій у селян були явищем непоодиноким.

Голови волосних земельних управ, слідкуючи за ситуацією, нічим зарадити не могли. Не маючи реальної збройної сили, вони тільки й могли відправляти телефонограми у владні інстанції. Показовою у цьому є телефонограма до Кам'янець-Подільської повітової земельної управи від голови Лянцкорунської волземуправи: «У с. Мар'янівка прибув польський